

MIROIU, GORE - ȘI „ȘEFUL”... *

A

nalizînd piesa lui Al. Mirodan, *Șeful sectorului suflete*, unii dintre cronicarii dramatici făceau asociații cu personaje din *Steaua fără nume* de Mihail Sebastian. Astfel, Valentin Silvestru descoperea relația Grig-Horațiu, iar Valeriu Ripeanu opunea destinele Monei și Magdalenei. În ce mă privește, aș merge mai departe pe linia filiației Sebastian-Mirodan, considerînd *Șeful*, în întregimea sa, o replică dată *Stelei fără nume*. N-aș porni însă de la cele două personaje pomenite, ci de la Gore, și aș subintitula piesa: *Răzbu-narea lui Miroiu*. Poate și pentru că ambele personaje îmi stăruie în minte prin imaginea creată de Radu Beligan, la spectacolul Teatrului de Comedie aveam mereu sentimentul unei confruntări între un Miroiu înfrînt pe toate planurile de o societate adversă și un nou Miroiu, de data asta învingător, care e Gore. Dacă piesa lui Sebastian duce la concluzia neputinței omului de a se realiza, reflectînd dramatica stare de lucruri a lumii burgheze, *Șeful* lui Mirodan, izvorît din noile realități, ajunge la concluzii contrare: în lumea noastră, realizarea omului e nu numai posibilă, dar constituie obiectivul esențial al orînduirii socialiste. Aci, Horațiu, continuatorul mentalității lui Grig în noile condiții, se dezvăluie în toată lamentabilitatea sa goliciune și este cel ce părăsește scena înfrînt, iar Magdalena (care-l părăsise la un moment dat pe Gore, ca altădată Mona pe Miroiu) se va reîntoarce la acesta, înțelegînd că numai rupînd definitiv cu Horațiu va putea fi un om liber și cu adevărat fericit. Răsturnarea relațiilor umane din piesa lui Mirodan reflectă răsturnarea relațiilor sociale, reflectă opoziția tranșantă dintre două lumi și superioritatea celei socialiste, unde, după cum spune *Șeful*, „fericirea se discută la nivel înalt”.

Dar piesa lui Mirodan nu se limitează doar la cele trei personaje echivalente eroilor din *Steaua fără nume*. Invenția sa dramatică merge mult mai departe, reușind să concretizeze scenic, printr-un simbol realist, întregul suport social și uman determinant al destinului eroilor săi; e vorba de *Șeful sectorului suflete*, întru-

* TEATRUL DE COMEDIE. „Șeful sectorului suflete” de Al. Mirodan. Regia: Moni Ghelenter. Scenografia: Dan Nemțeanu. Distribuția: Radu Beligan (Șeful sectorului suflete și Gore); Marcela Rusu (Magdalena); Amza Pellea (Horațiu); Dem. Savu (Costică); Sanda Toma (Ofelia); Costel Constantinescu (Inovatorul); Marian Națîș (Un băiat de 10 ani).

chipare a noii societăți, conștient responsabile de realizarea și fericirea individuală a fiecăruia dintre membrii săi.

În legătură cu acest personaj s-a discutat mult și, după părerea mea, cam inutil, creîndu-se chiar unele confuzii, în timp ce chestiunea e cit se poate de clară. Așa cum subliniază cronică din „Scînteia”, „simbolul pe care-l exprimă Șeful sectorului suflate are valoare artistică în măsura în care reliefează un conținut autentic de viață”. Și nu poți fi decît de acord cu prevenirea care se face, în aceeași cronică, împotriva transformării în modă a „căutării excesive, cu orice preț, a unor personaje convenționale, abstracte”, fără contact cu realitatea.

Modalitatea scenică aleasă de Mirodan în prezentarea Șefului nu numai că nu e expresia unor căutări formale, dar exprimă însuși conținutul ideologic al piesei. Conceput realist din punct de vedere al caracterului și al cadrului de viață în care se mișcă, personajul are toate calitățile și întreaga viabilitate a unui erou dramatic cum e, de pildă, Cerchez din *Ziariștii*. Să tragem oare de aci concluzia că lucrarea ar fi avut de cîștigat dacă Șeful, în loc să apară ca un produs al fanteziei Magdalenei, ar fi fost un activist cu identitate precisă? Cred că nu. Dimpotrivă. O asemenea tratare ar fi dus, în cazul de față, la o sărăcire a sensurilor piesei, la o îngustare a perspectivei. Apărînd ca „gînd” al Magdalenei, se reliefează o idee deosebit de prețioasă, și anume că în mintea fiecăruia dintre noi există acumulată, din zeci și sute de crîmpeie de viață, o imagine foarte înaltă, tipică lumii noastre, a societății și a omului, imagine care, în momente de răscruce, constituie un suport moral și un îndreptar în conduită. Pe Magdalena, tocmai această imagine colectivă, compusă din ceea ce e mai bun în societate, imagine intruchipată în Șeful sectorului suflate, o face să-și schimbe felul de viață, să părăsească o existență meschină și înjositoare alături de Horațiu și să opteze pentru o alta, plină de frumusețe și ideal, a lui Gore. Sînt nenumărate elemente concrete în piesă ce demonstrează cu claritate că imaginea avînd la bază tipul uman al lui Gore este îmbogățită de Magdalena cu trăsături culese de la o sumedenie de oameni pe care i-a întîlnit. Întreaga întîmplare apare astfel proiectată ca pe un ecran amplificator, căpătînd dimensiuni generalizatoare.

Imaginea Șefului mai are, după părerea mea, o funcție la fel de importantă ca prima. Ea reprezintă termenul de confruntare cu un ideal spre care piesa ne invită să tindem. Din acest punct de vedere, în varianta reprezentată pe scenă există în final un moment echivoc. Dacă ideea permanentei perfectibilități a omului în socialism apare cu claritate (GORE: *Idealul meu e să devin un ideal*), alungarea Șefului de către Magdalena nu se susține în nici un fel. În mod cu totul arbitrar, imaginea Șefului e pusă, fără nici o justificare, în penibilă situație a amozului respins de o cucoană capricioasă, iar strigătul lui din culise accentuează și mai mult această impresie. Momentul poate fi corectat cu ușurință, prin simpla eliminare a cîtorva replici.

Pe vremea cînd era doar o idee, piesa lui Mirodan se intitulă *Responsabilul cu fericirea*. Schimbarea titlului nu a știrbit cu nimic ideea inițială. Ea stă la baza Șefului sectorului suflate, unde, sub haina unei scînteietoare comedii, se ascunde de fapt o foarte serioasă dezbateră despre fericire. În concepția autorului, fericirea apare strîns legată de libertate, de dragoste, de creație, de dăruire în slujba fericirii comune. Aceste înalte calități îi sînt caracteristice lui Gore, modestul meteorolog de la o stație de pe vîrfurile Bucegilor (unul dintre „cei mulți, din ce în ce mai mulți, care dau mai mult, nesîrșit mai mult, decît primesc”), și care atunci cînd cineva, așa cum face Magdalena, observă acest lucru, răspunde cu umor: „A, nu, te înșeli... Eu... din egoism... pentru că îmi face mie (accent) plăcere... E un fel de obișnuință, așa... cum ai fuma... poate chiar un viciu... adică...”.

Drumul lui Gore e de fapt drumul ce se deschide și în fața Magdalenei. Ferind însă piesa de o viziune idilică, autorul are grijă să o prevină (și să ne prevină) că e un drum încă pîndit de nenumărate piedici: adevărului îi mai stă în cale minciuna; curajului — lașitatea, calomnia, nepăsarea; valorii — nimicul; inteligenței — imbecilitatea.



Amza Pellea (Horațiu) și Radu Beligan (Seful)

Și cea mai primejdioasă piedică, cea care le favorizează pe celelalte, le lasă să trăiască, este propria inerție, pasivitatea, complacerea, împăcarea, lenea de acțiune, lenea de a lupta contra lor, lenea de a te elibera, „lenea de a te lepăda de frică”, pentru a folosi o replică a piesei. Aici intervenția se cere a fi radicală.

ȘEFUL SECTORULUI SUFLETE: ...Așadar, voi pătrunde, mai cu binișorul, mai cu de-a sila, în sufletul tău, voi cerceta, mai cu grijă sau mai cu bisturiul, rănille...

MAGDALENA: Mi-e milă de mine... Ziceai adineaori că ești un om bun.

ȘEFUL SECTORULUI SUFLETE: Bun cu răul? Voi sfărâma ce e de sfărâmat și vom reconstrui ce e de reconstruit...

MAGDALENA: Am impresia că mă confundzi. La urma urmei, ce sînt eu? Casă, stradă, raion, oraș?

ȘEFUL SECTORULUI SUFLETE: Ești o lume. O mare lume mică. Dacă Gagarin a răzbit în ceruri, noi zburăm mai sus, în adîncuri. Dacă Titov a cucerit macrocosmosul, eu voi învinge microcosmosul... Ai în fața dumitale pe cel dintîi cosmonaut al sufletului omenesc. Bună seara, planetă.

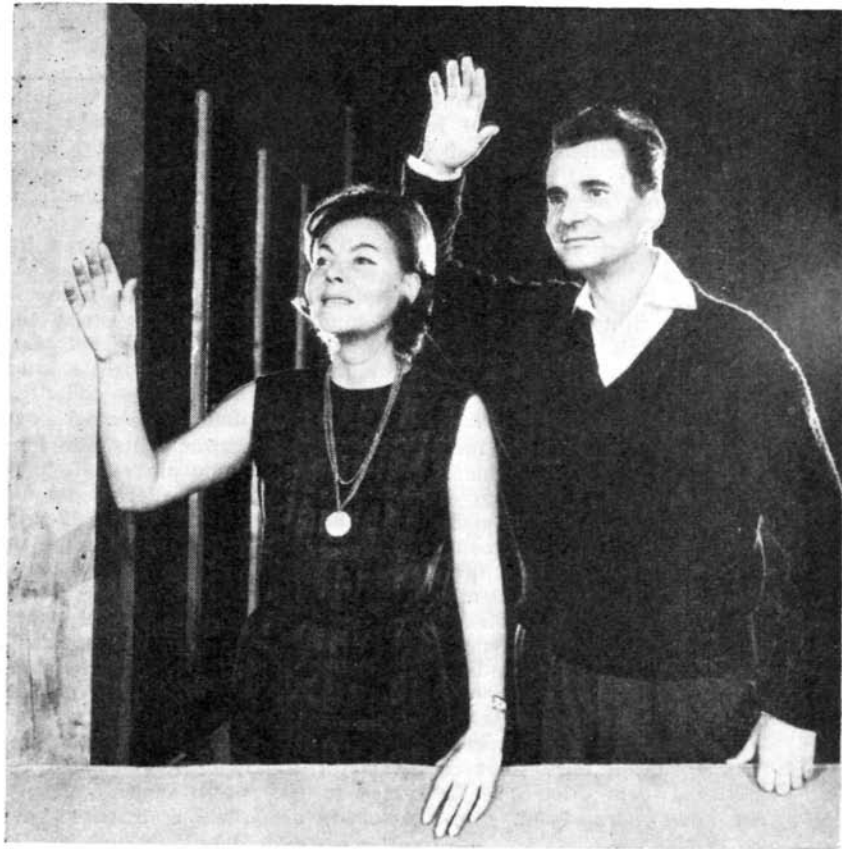
E răspunsul dat, în numele solidarității umane, singuraticelor stele fără nume ale lui Mihail Sebastian, celor care rătăceau izolat, fără a putea comunica între ele, pentru că „nu se puteau abate niciodată din drumul lor”.

Cu rămășițele vechiului, Mirodan încrucișează spada prin intermediul Șefului, izbutind, într-un susținut duel al replicilor, o adevărată cascadă de vervă satirică. E drept că unele situații sînt minore și nu întotdeauna la înălțimea încărcăturii caustice a textului (ca, de pildă, scena imaginară de la raion, unde era de preferat o singură acțiune, dar importantă și dramatică, celor trei intervenții expozițive ale Actriței, Inovatorului și Copilului, nu toate de egală calitate). Tonalitatea generală a piesei este însă una de frumusețe și superioritate morală, de mare farmec și scăpărătoare inteligență, și ea s-a întîlnit perfect cu tonalitatea specifică a Teatrului de Comedie, alcătuită din calități similare, calități ce creează spiritul unui teatru contemporan de ridicat nivel ideologic și artistic. E, de fapt, o întîlnire mai veche. Ea a avut loc mai întîi pe scena Teatrului Național (mă refer la întîlnirea Mirodan-Beligan-Ghelerter din *Ziaristii*), continuînd cu *Celebrul 702* și acum cu *Șeful sectorului suflete*. Trio-ul acesta, căruia i s-a adăugat o actriță de factura Marcellei

De la stînga la dreapta : Dem. Savu
(Costică), Amza Pellea (Horațiu), Costel
Constantinescu (Inovatorul)



Marcela Rusu (Magdalena) și Radu Beligan
(Gore)



Rusu, ca și întreaga echipă a teatrului condus de Radu Beligan, a demonstrat încă o dată (dacă mai era nevoie) ce înseamnă un spectacol bazat pe afinitățile artistice ale creatorilor săi.

Fără îndoială că pivotul spectacolului, coloana sa vertebrală îl constituie dublul rol al Șefului și al lui Gore. De felul interpretării sale depinde în mod hotărâtor transmiterea deplină a conținutului de idei al piesei, a mesajului ei, într-un cuvânt, soarta spectacolului. Susținerea celor două roluri presupune două compoziții distincte, pe date psihologice și mijloace de expresie diferite, ce trebuie să se contopească într-o imagine dialectic-unitară. Problemă complexă, de aprofundat studiu al caracterelor și de mare virtuozitate. În interpretarea lui Radu Beligan, cele două chipuri prind viață — surprinzător de asemănătoare și totuși *calitativ* deosebite. Din jocul său, gândit și studiat pînă la cele mai subtile nuanțe psihologice, poți reconstitui întregul proces de gândire care a dat naștere, în mintea Magdalenei, imaginii Șefului sectorului sulete. Gore trăiește în Șef, dar cu o personalitate și perspectivă asupra vieții mult îmbogățite, și această îmbogățire duce, în ciuda asemănării fizice, la două expresii — chiar fizic — diferite. Jocul continuu al asemănării și deosebirii, realizat cu virtuozitate, e îndeosebi evident în scenele în care Gore trăiește *în realitate* situațiile, gesturile, atitudinile imaginii *din gîndul* Magdalenei. Gore apare mereu ca un frate mai mic al Șefului. El te cucerește prin poezia firească, simplă, cu care se dăruie vieții, creației și dragostei sale. Dar în timp ce, în fața Magdalenei, Gore e literalmente „topit” (iar Beligan joacă această emoție de licean îndrăgostit cu o candoare, un farmec și un umor irezistibile), atmosfera pe care o întreține în scenă, în rolul Șefului, e aceea a unui univers poetic lucid, critic și chiar violent polemic față de slăbiciunile ei, și, în general, față de manifestările vechii mentalități din societatea noastră, tocmai pentru că Șeful răspunde de această viață, de această dragoste, de împlinirea tuturor idealurilor unor oameni ca Gore și Magdalena. Pasiunea și arta cu care Beligan declanșează în numele unui larg și învăluitor umanism o energică răfuială cu urfutul și mediocritatea, certitudinea care se degajă din jocul său că *trumosul va învinge* fac ca, în interpretarea sa, Șeful sectorului sulete să devină o splendidă imagine a activistului comunist, întru totul corespunzător cuvintelor Magdalenei: „puternic, mîndru, îndrăzneț, gata oricînd să se arunce în foc pentru semenii săi, neiertător cu răul din lume, intransigent, pur, cosmonaut al sufletului omenesc, purtător de soare pe pămînt”.

Exploziile de rîs și aplauzele ce însoțesc aproape replică de replică spectacolul sînt dovada profundei satisfacții etice și estetice pe care o provoacă.

Modul cum rezolvă Radu Beligan o atît de complexă problemă de interpretare este și de astă dată rezultatul stăpînirii rarelora sale calități printr-o adevărată *știință a artei actorului*. Pentru că numai o asemenea stăpînire poate crea spectatorului impresia acelei simplități, acelei lipse de efort care au făcut pe unul dintre oaspeții noștri de peste hotare să exclame: „Beligan e ca o haină fără cusături. Cade perfect și nu știi cum e făcută!” Fiecare mișcare e măsurată și plină de eleganță, fiecare replică — lansată toldeauna cu adresă precisă — are relieful ei, culoarea ei, surprinde prin spontaneitate și prosepțime, de parcă ar fi fost gîndită în momentul rostirii. Autoexigența sa caracteristică îl face să elimine, scenă de scenă și reprezentație de reprezentație, tot ce i se pare „în plus”. Unii actori, chiar dintre cei mai buni, sub impulsul succesului, pedalează, uneori fără a-și da seama, pe momente de efect, insistînd, încercînd. Beligan, dimpotrivă, *descarcă* mereu rolul, aproape cu severitate, căutînd să ajungă la expresia cea mai laconic-sugestivă. Jocul său e pătruns de o profundă stimă și încredere în inteligența și bunul-gust al publicului, în comunitatea de preocupări dintre sală și scenă. Spectatorii simt și îi răspund cu aceeași încredere, pîndindu-i parcă și intențiile abia schițate, frînturile de gînd abia sugerate, îi devin colaboratori tot altfel de fideli ca și partenerii săi de joc. De aci, acel sentiment de bucurie colectivă stîrnit de jocul lui Beligan, mai bine zis de *prezența sa*. Dotat cu un deosebit simț al acestei *arte colective* care este teatrul, prezența sa, străină oricărei intenții solistice, nu numai că nu tulbură ansamblul, dar contribuie la sudarea lui, îl contaminează, îi imprimă un stil care e

expresia unei gândiri și metode avansate de teatru, a unei solide experiențe și culturi teatrale. Acest stil, ce domină azi Teatrul de Comedie, face ca interpretii piesei lui Mirodan să-și afirme și propria lor personalitate și — ca s-o numesc astfel — o personalitate *de echipă*, din care fac parte integrantă și autorul și directorul de scenă. Moni Gheleter a potențat la maximum această dublă personalitate și a obținut un spectacol în primul rând *jucat cu plăcere*. Ai tot timpul sentimentul (cu rare excepții, pe alocuri, unde textul lincezește) că actorii înșiși se delectează transmitând publicului textul. Direcția de scenă a asigurat echilibrul și bunul-gust ce-i sînt proprii, distribuind în așa fel accentele încît să realizeze, pe canavaua unei aparent banale povești de dragoste, sensurile sociale largi și rezonanța cetățenească a piesei. Pictorul scenograf Dan Nemțeanu a fost un colaborator discret (și poate tocmai de aceea atît de prezent) în crearea atmosferei spectacolului. Cred totuși că anumite momente (ca, de pildă, cel de la raion) ar fi cîștigat în expresivitate dacă dispozitivul scenic ar fi lăsat o mai mare distanță între planul real (camera Magdalenei) și planul imaginar (cabinetul Șefului).

Cu Magdalena, autorul a fost mai puțin darnic. Rolul e mai mult o schiță neurmărită consecvent, cu o evoluție psihologică prea sumară ca să devină un caracter. Aproape jumătate din partea a doua a piesei, eroina, deși se află pe scenă, e cu totul absentă din țesătura dramatică. Cu atît mai mare e meritul Marceli Rusu, care n-a insistat pe „drama” Magdalenei, ci a exploatat tocmai calitățile ei latente, mai pregnant subliniate de autor, și anume dorința de „altceva”, vivacitatea de gîndire și umorul, ce înfloresc în prezența lui Gore și a Șefului. Marcela Rusu joacă saltul spre luciditate al Magdalenei cu bucurie interioară și spirituală femininitate, ca un rezultat al descoperirii demnității de om. Ruptura ei de Horațiu apare astfel ca despărțirea nu de un bărbat, ci de *un mod de viață*. În interpretarea Marceli Rusu, Magdalena se conturează în special prin ceea ce ea va deveni, și asta contribuie în bună măsură la atmosfera tonică a spectacolului.

Sobru (și cu atît mai mult haz) interpretează Amza Pellea rolul lui Horațiu. Platitudinea cu morgă, opacitatea cu ifose de principialitate și simț al realității, ascunzînd de fapt o josnică atitudine de „exploatare de suflete”, se prăbușesc succesiv, iar ridicolul personajului crește odată cu exasperarea sa în fața noilor situații, neașteptate și, pentru el, de neînțeles. Aerul din ce în ce mai stupefiat al lui Amza Pellea, trecerea de la crizele comice de isterie la o biată biiguială, însoțită de o nepuțincoasă ridicare din umeri, dau rolului o suculență comică deosebită.

Pe linia „graselor” sale apariții, Dem. Savu, un Costică-băiat-de-treabă, puțin șmecher, dar în fond cinstit și inimos. Sanda Toma și Costel Constantinescu au roluri doar de cîteva minute, dar se simte că sînt încredințate unor foarte buni și disciplinați actori.

În teatrul sovietic s-a păstrat un vechi obicei: cînd un spectacol sau un artist entuziasmează, publicul strigă: „Mulțumesc!” La noi, obiceiul nu există. Totuși, la sfîrșitul spectacolului *Șeful sectorului suflete*, am citit acest cuvînt în privirile oamenilor care umpleau sala și aplaudau cu un dublu sentiment: de recunoștință și de regret că cele două ore trecuseră atît de repede. Am împărtășit același sentiment, cu bucuria că Teatrul de Comedie a dus la succes încă o piesă originală contemporană.

Traian Șelmaru

